

Milli mənlük şüurunun inkişaf etdirilməsi və vətənpərvərlik hisslərinin tərbiyəsi

Övladlarımızı ideoloji baxımdan düzgün istiqamətləndirə bilirik?

Hər bir insanın gənclik dövrü onun mənavi dəyərlərinin, dünya görüşünün, xasiyyətinin, şəxsiyyətinin və cəmiyyətlə münasibətlərinin formalaşdığı dövrüdür. Mütəxəssislərin fikrincə, yeniyetmələrdə milli mənlük şüuru anlayışı idrak, emosional-mənavi, davranış komponentlərinin birliyini təşkil edir. Bu birliyin də hər komponentinin özünəməxsus xüsusiyyətləri vardır ki, milli adət-ənənələrə, milli mədəniyyətə, ailədə tərbiyə üsullarının xüsusiyyətinə görə formalaşır.

Bu xüsusiyyətləri ayrı-ayrılıqda təhlil edən psixoloq Üliyyə Hümətova bildirdi ki, mənavi və əxlaqi komponent digər millətlərdən olan həmyaşıdlarına, digər mədəni dəyərlərə hörmət, etimad və tolerant yanaşmanın göstəricisi hesab olunur. Davranış komponenti çoxmillətli mühitdə özünüqiyətləndirmə, özünü-reallaşdırma və sosial adaptasiya bacarığı ilə xarakterizə edilir. Yeni yeniyetmələrdə milli şüur ümumi fənomendir, məktəbdə vahid tədris prosesi zamanı şəxsiyyətin çoxmillətli cəmiyyətdə yerini müəyyən edir. "Yeniyetməlik dövründə şəxsiyyətin formalaşmasının yaş xüsusiyyətləri əxlaqi-mənavi şüuru da özündə birləşdirir. Yeniyetmələr identiklik axtarışında olurlar. Daim "Mən kiməm?" sualı onları narahat edir. Bir növ bu sualın cavabı olaraq, öz şəxsi sərhədlərini yaratmağa başlayırlar. Bu zaman ailənin qayda və norması ilə yeniyetmə arasında ciddi problemlər ortaya çıxır," - deyərək həmsöhbətim bildirdi. Psixoloq şəxsiyyətin cəmiyyətə yararlı olaraq formalaşmasında ailənin rolunun əvəzsiz olduğunu xüsusi qeyd etdi. Yeni ailə-təhsil-cəmiyyət sanki bir zəncir yaradır. Cəmiyyətə inteqrasiya edən yeniyetmə özündə hökmən müəyyən xüsusiyyətləri birləşdirir. Bu xüsusiyyətlər ailədə, təhsil ocağında, mənsub qrupda formalaşır.

YENİYETMƏLƏRDƏ MİLLİ MƏNLİK ŞÜURUNUN FORMALAŞMASI

Müsahibim bildirdi ki, milli mənlük şüuru ailədaxili dəyərlər sistemindən, mənsub olduğu etnik qrupun təyin edilməsindən, bu qrupun xüsusiyyətlərindən yaranır: "Ailənin adət-ənənəyə riayət etməsi, cəmiyyətin norma və qaydalarının uşaqlara vaxtında aşılması, tərbiyə üsulunda milli xüsusiyyətlərin nəzərə alınması ilə seçilməsi milli şüurun yaranmasına təkan verir. Mənlük şüuru insanın özünün fikri və hisslərinin, mənafe və məqsədlərinin öyrənilməsinə meyilli olaraq, ictimai şüurla bağlıdır. Yeniyetməlik dövründə əxlaqi şüur inkişaf etməyə başlayır, bu da öz tarixinə daha dərindən baxış deməkdir". Həmsöhbətim vurğuladı ki, milli mənlük şüuru eyni zamanda, öz vətəninə mənavi bağlılığı ifadə edir: "Yeniyetmənin mənavi dünyası nə qədər çox zənginləşsə, milli mənlük şüuru insanın özünün fikri və hisslərinin, mənafe və məqsədlərinin öyrənilməsinə meyilli olaraq, ictimai şüurla bağlıdır. Yeniyetməlik dövründə əxlaqi şüur inkişaf etməyə başlayır, bu da öz tarixinə daha dərindən baxış deməkdir". Həmsöhbətim vurğuladı ki, milli mənlük şüuru eyni zamanda, öz vətəninə mənavi bağlılığı ifadə edir: "Yeniyetmənin mənavi dünyası nə qədər çox zənginləşsə, milli mənlük şüuru insanın özünün fikri və hisslərinin, mənafe və məqsədlərinin öyrənilməsinə meyilli olaraq, ictimai şüurla bağlıdır. Yeniyetməlik dövründə əxlaqi şüur inkişaf etməyə başlayır, bu da öz tarixinə daha dərindən baxış deməkdir".

TƏRBIYƏ PROSESİNDƏKİ BOŞLUQLAR

Müsahibim bildirdi ki, hüquq pozuntusu və cinayət törətmiş yeniyetmələrdə mənavi-əxlaqi tərbiyə problemi yaşanmaqdadır. Səbəb olaraq, ailə tərbiyəsində çatışmazlıqlar, təlim-tədris prosesində boşluqlar, uşağın fərdi psixofizioloji xüsusiyyətləri, yeniyetməlik dövrünün böhranı göstərilə bilər: "Cəmiyyətin və dövlətin inkişafının önəmli komponentlərindən biri də uşaqların mənavi-əxlaqi tərbiyəsi, onların sərbəst yetkin həyata hazırlanmasıdır. Yeniyetmələrin mənavi aləminin inkişafının təşkili uzun müddətli, məqsədyönlü, ağır, eyni zamanda, ailəvi və ictimai tərbiyəyə, maarifləndirməyə və fərdi inkişafa meyilli bir prosesdir. Mənən zəngin insan, ilk növbədə güclü milli xarakterə malik vətəndaşdır. Dəyişən sosial şəraitə adaptasiya olan, zəhmət çəkməyi bacara-

ran, verilən tapşırıqlara məsuliyyətlə yanaşan olması deməkdir. Yeniyetmələrin mənavi-əxlaqi inkişafının və tərbiyəsinin əsasında aşağıdakı prinsiplər durur:

- ◆ İdeala meyillilik;
- ◆ Milli tərbiyəvi idealın əsasında dəyərlərin formalaşdırılması;
- ◆ Əxlaqi nümunəyə uyğunlaşma;
- ◆ İdentifikasiya;
- ◆ Əhəmiyyətli şəxsin olması və onunla əlaqənin saxlanılması.

Mütəxəssis onu da xüsusi qeyd etdi ki, valideynlər uşağa ilk əxlaqi nümunəni göstərən şəxslərdir. Yetkinlik yaşına çatmayanların tərbiyəsi və mənavi-əxlaqi inkişafı onların gələcəyini, bununla bərabər milli mənlük şüurunu formalaşdırır".

MƏNLİK ŞÜURU İDEOLOJİ MƏSƏLƏDİR

"Təmiz Dünya" Qadınlara Yardım İctimai Birliyinin sədri Mehriban Zeynalova milli mənlük şüurunun vacib, ideoloji bir məsələ olması üzərində dayandı. Mehriban xanımın fikrincə, hər bir insan, ölkə vətəndaşı özünün milli mənlüyünü tanıması baxımından inkişaf edir: "Mən qadın problemləri ilə məşğul olduğuma görə, həmişə deyirəm ki, biz qadınlar adətən, daha çox özümüzü məişət səviyyəsində təqdim edirik. Amma hər bir qadın davranış və hərəkətlərində belə, öz milli kimliyini nümayiş etdirməlidir. Bəzən davranışlar cəmiyyət içərisində qıcıq doğurur. Bu nədən irəli gəlir? Milli mənlüyün, milli şüurun kifayət

qədər formalaşmamasından. Hər kəs fərdi prinsiplərlə yaşayır. Bəs vətəndaşın milli mənlüyü nə vaxt görünür? Əlbəttə, vətəndaş yetişdirəndə".

Mehriban xanım bildirdi ki, əgər qadın özündə bu milli mənlüyü hiss etməsə, öz qadın qürurunu qoruya bilmərsə, onda milli mənlük ola bilməz: "Bir məşhur əsərdə "İtə ataram, yada satmaram" kəlamı yəqin ki, hər kəsin yaddaşındadır. Bu deyim, məhz mənlük, milli şüur məsələsi idi. Bu, sadəcə, söz deyil, bizim keçmişimiz, gələcəyimizdir".

Müsahibim bildirdi ki, vətənpərvərlik hissi yalnız döyüş meydanında deyil, gündəlik həyatımızda da özünü büruzə verməlidir: "Mən öz işimi məsuliyyətlə görürəmsə, deməli, bu, vətənpərvərliyin bir tərkib hissəsidir. İnsanlara münasibətimdə ölkəm üçün, cəmiyyət üçün çalışırımsa, bu da vətənpərvərliyin bir hissəsidir. Bəli, döyüşmək lazımdır. Çünki real olaraq, biz müharibə şəraitindəyik. Hər bir gənc şüurlu surətdə dərk etməlidir ki, onun torpağı ermənin işğalı altındadır. Elə o gənci böyüdü, tərbiyə edən qadın, ana da bu döyüşkənliyi, vətənpərvərlik hisslərini unutmamalıdır. Bu, onun işində, əməlinə özünü daim büruzə verməlidir".

MAARİFLƏNDİRMƏ, YOXSA NÜMUNƏ?

Mehriban xanım bildirdi ki, ölkəmizdə müsbət milli keyfiyyətlərə sahib insanlar çoxdur. O, hesab edir ki, bunun genetik xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq, gəncliyi öz keçmişinə baxmağı daim tövsiyə edən verilişlər çox önəmlidir: "Lakin bəzən ədalətsiz olaraq, tamamilə kənardan, xoşagəlməyən, ziddiyyətli fikirləri olan adamların önə çəkilərək, təbliğ edilmələrinin də şahidi oluruq. Fərdi problemləri, ailə daxilindəki münasibətləri isə ictimailəşdirmək, televiziya ekranında nümayiş etdirmək qətiyyətlə düzgün deyil. Onların arasında kifayət qədər qüsurlu insanlar var. Bu qüsurları öyrənmədən veriliş çıxarıq və sonradan problemlə üzləşirik".

Müsahibimin fikrincə, insanların tanışlıq vasitəsilə ortaya çıxarılar, təbliğ edilmələri də bayağılıq yaradır: "Bu cür hallar əslində, maarifləndirməyə xidmət etmir. Bu zaman milli-mənavi şüuru həqiqətən özündə daşıyan adamlar bir növ kölgədə qalırlar. Ekranlarımızda ifrat dərəcədə böhranlı ailələrin guya problemlərinin həlləməsi məsələsi isə gənclərin mənaviyyatına pis təsir edir, onları həqiqətdən uzaqlaşdırır. Onlarda mücərrəd düşüncələr yaradır, hət-

ta özünə inamsızlıq aşılayır. Kifayət qədər ziddiyyətli və böhranlı adamların həyat tərzinin nümayişi gəncliyin mənaviyyatına ağır zərbədir. Öz milli mənlüyü ilə örnək ola biləcək insanlar varlı da ola bilər, kasıb da. Əsas odur ki, onun yüksək mənavi keyfiyyətləri var. Yaxşı, nümunəvi ailə modelinin təbliği mütləq və hər zaman zəruridir. Öz milləti haqda pis fikir söyləyən adamlar isə cəzalanmalıdır. Çünki bu cür yanaşmalar, fikir ayrılıqları kifayət qədər pis vərdiş, pis təcrübədir və bunun da acınacaqlı sonluğu olur. "Sosial şəbəkələrdə "bu millətdən millət olmaz, bizimkilər belədir" və s. kimi xeyli mənfə fikirlərə rast gəlinir. Bu cür fikirlər milli kimliyi aşağılayır. Buna da cinayət demək olar. Təəssüflər olsun ki, biz bunun qarşısını almırıq."

DAVRANIŞLARIN DƏYİŞMƏSİ ÜÇÜN

Müsahibim qeyd etdi ki, hazırda müxtəlif dini ideologiyaların insanları bəzən eybəcər hala saldığından da şahidi oluruq: "Mən hesab edirəm ki, tərbiyənin təməli düzgün qoyularsa, insanın kənar təsir altına düşməsi ehtimalı lap az olur. İdeoloji baxımdan "silahlanmış" bir adam hansı ölkəyə gedir-gətsin, dəyişməz qalacaq. Yeni davranış dəyişməz qalır. Yanlışlıq buradadır ki, biz övladlarımızı ideoloji baxımdan düzgün istiqamətləndirə bilmirik. Problemin kökündə bundadır. Əgər mən övladımın milli kimlik, milli şüur və milli qürur hisslərini aşılaya bilməmişəm, o, öz ölkəsinin vətəndaşı olub, öz xalqına xidmət edəcək. Yeni ölkəsinin hüduqlarından kənarda təhsil alan və ya işləyən gənc oradan fərqli bir geyim, fərqli bir mətbəx gətirə bilər. Amma onun davranışının kökündəki milli vətənpərvərlik qüruru heç vaxt sınımaz. Bütün bunlar uşağa bağca yaşından aşılmalıdır. Üstəlik, insanlara daha çox dəstək verməliyik ki, onlar rahat şəkildə öz həyatlarını qura bilsinlər".

QARIŞIQ MİLLƏTLƏRDƏN OLAN AİLƏLƏRDƏ DOĞULAN UŞAQLARDA MİLLİ MƏNLİK ŞÜURU

Müsahibim bildirdi ki, bu məsələ hansı tərəfin güclü olmasından asılıdır. Yeni əcnəbiyə ərə gedən qadın da ideoloji baxımdan hazır olmalıdır: "Bu sahədə bizim düşüncəmiz çox bəsitdir. Belə hallarda çox zaman təsir altına tez düşməyimiz də bundan irəli gəlir. Təəssüf ki, başqa millətlə evlilikdən doğulan uşaqlar da çox zaman başqalarının olur. Biz milli kimliyimizi saxlamaq iqtidarında olmuruq. Bəzən əcnəbi ilə ailə həyatı quran qadınlarımız qınanır. Amma bunun əvəzinə, qadınlarımızın ideoloji baxımdan güclü olmalarına şərait yaratmalıyıq. Qadın bilməlidir ki, əcnəbiyə ərə getdikdə, güclü seçim qarşısındadır. O, elə etməlidir ki, bu evlilikdən təkə onun ailəsi yox, ölkəsi də zərər görməsin. Qadının işi yalnız ərə gedib uşaq doğmaqdan ibarət deyil. O, başa düşməlidir ki, ölkəsinin təmsilçisidir, bunu hər addımında fikirləşməli, necə dəyərlər, yüz ölçüb bir biçməlidir. Qadın ölkəsinin təəssübünü çəkməlidir, hiss etməlidir ki, kənardan ona neçə göz baxır. Azərbaycanlı olaraq, geyimindən tutmuş, bilik, bacarıq, əxlaq normalarına qədər bütün davranışlarının həddini bilməlidir".

Zeynəb Əliqızı
Yazı Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun keçirdiyi müsabiqəyə təqdim etmək üçün hazırlanıb